До спеціалізованої вченої ради Д 35.051.27
у Львівському національному університеті
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

В І Д Г У К

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
Заіки Юрія Олександровича
на дисертацію Гнатюк Тетяни Миколаївни
на тему: «ДОГОВІР УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК ЄДИНИМ МАЙНОВИМ КОМПЛЕКСОМ», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право (Галузь знань: 081- Право)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Відмова держави від монополії в області управління економікою зумовила необхідність появи нових правових інструментів, одним з яких став інститут управління майном. Внаслідок економічних реформ збільшилась кількість власників і зросло значення інституту приватної власності. Для учасників економічних відносин актуальним стало питання про надійні законні способи збереження належного їм майна та найефективніші методи управління ним.

Підприємницька сфера потребує керівників, які могли б вивести організацію з кризового стану, сприяти отриманню найбільшої вигоди з капіталів. Основне призначення договору управління майном – покладення тягаря правомочності власника на іншу особу, здатну ефективно використовувати її в інтересах власника. У держави як учасника цивільного обороту також є необхідність в додаткових способах засобах управління державною власністю на цивільно-правових засадах. Договір управління майном розрахований переважно на ті види майна, що потребують постійного менеджменту (професійного управління) і в першу чергу – на підприємство як єдиний майновий комплекс, первинну ланку і основу економіки держави. Проте у сучасній цивілістичній доктрині відсутній

єдиний підхід до розуміння категорії управління майном. Наведене не залишає сумніву щодо актуальності обраної дисертанткою теми дослідження та науково-практичного значення роботи.

Розгляду окремих теоретичних проблем у сфері управління майном були безпосередньо присвячені наукові праці як вітчизняних (А.А. Албу, К.Г. Некіт, О.А. Слободян, І.І. Плукар), так і зарубіжних вчених (Д.М. Аляб'єв, Д. Ю. Колосов, О.П. Московкіна, Д. В. Петелін, Д.О. Підгорнов). Проте договір управління підприємством як єдиним майновим комплексом спеціально не вивчався, що зумовлює необхідність дослідження цієї договірної конструкції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планових тем наукової роботи кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2016-2018 рр. «Проблеми уніфікації цивільного законодавства України з правом ЄС» (номер державної реєстрації 0116U001703) та «Новелізація цивільного та цивільного процесуального права в умовах реформи судочинства» (2019-2021 роки, номер державної реєстрації 0119U002358).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність та обґрунтованість наукових положень базуються на глибокому аналізі чинного цивільного законодавства, обраній методології, опануванні наукової літератури та судової практики з окресленої проблематики.

Ґрунтовною є методологічна основа дослідження. До прикладу, дисертантка вміло використовує широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема, системно-функціональний, порівняльно-правовий, структурного аналізу, формально-юридичний, синтезу, аналізу, теоретичного моделювання, історичний, емпіричний, аналітично-синтетичний та інші (с. 19-20 дисертації), що дозволило авторці виважено підійти до розробки основних теоретичних понять та категорій в

роботі, належно сформулювати висновки та положення, що виносяться на захист. Позитивною рисою дисертаційної роботи є також широке використання авторкою судової практики.

Визначені у роботі *об'єкт* та *предмет* дослідження дозволяють досягти мети дослідження, яка полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних положень регулювання договору управління підприємством як єдиним майновим комплексом та формулюванні пропозицій, спрямованих на удосконалення законодавства України в цій сфері. Досягненню поставленої мети сприяли і чітко сформульовані завдання. Кількість джерел дисертації містить 141 найменування, що, з огляду, на новітність проблематики, є достатнім для досягнення поставлених завдань дослідження.

Заслуговує на підтримку концептуальний підхід автора до структури роботи і до розкриття її змісту. Робота складається із 3 розділів, поділених на 7 підрозділів. Всі розділи дисертації загалом раціонально і послідовно сформульовані та викладені, а також закінчуються висновками, в яких містяться основні ідеї розділу. У розділі І «Майновий комплекс підприємства як об'єкт цивільних правовідносин» міститься аналіз елементів, які становлять матеріальну складову господарської діяльності підприємства та досліджується природа немайнових активів єдиного майнового комплексу підприємства як об'єкта цивільних правовідносин. До гудвілу автор відносить нематеріальні елементи підприємства, що включають вартість ділових зв'язків, клієнтуру, товарні знаки, ділову репутацію, різницю між балансовою вартістю активів і зобов'язань компанії та її справедливою ринковою вартістю, слушно зазначаючи, що гудвіл може бути і від'ємним у випадку придбання підприємства з негативними показниками і поганою репутацією на ринку (с.52-53 дисертації). Розділ ІІ присвячений дослідженню поняття та змісту договору управління підприємством як єдиним майновим комплексом. У Розділі ІІІ аналізуються підстави припинення договору управління підприємством як єдиним майновим комплексом та правові наслідки невиконання або неналежного виконання

обов'язків сторін за договором. У висновках до кожного з розділів та до дисертаційного дослідження в цілому дисертантка чітко та повно, в логічній послідовності виклала основні здобутки власної роботи. За своїм змістом робота є структурованою і свідчить про логічність та послідовність викладення позиції автора у процесі дослідження, містить достатню кількість нових наукових розробок, практичних рекомендацій та пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства. Текст дисертації в повній мірі відповідає меті дослідження, яка співвідноситься із поставленими задачами, а назва роботи відповідає її змісту. Знайомство із науковою працею дозволяє прийти до висновку про відсутність у тексті дослідження випадків використання чужих творів чи їхніх частин без посилання на автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що представлена дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням проблем правового регулювання відносин з управління підприємством як єдиним майновим комплексом, в якій з'ясовано правову природу договору управління підприємством як єдиним майновим комплексом, досліджено природу відносин між установником управління та управителем, визначено зміст договору з управління підприємством як єдиним майновим комплексом.

Серед найважливіших здобутків дисертаційного дослідження варто вказати на результати, які мають вагому наукову новизну, зокрема:

- запропоновано доктринальне визначення договору управління підприємством як єдиним майновим комплексом, відповідно до якого власник майнового комплексу або уповноважена ним особа (установник управління) передає управителеві на певний строк єдиний майновий комплекс за плату з метою його використання шляхом вчинення фактичних і юридичних дій з належною турботливістю та вигодою для установника управління або вигодонабувача. Як випливає із запропонованої дефініції, на відміну від законодавчого визначення дисертантка виокремлює такі важливі

ознаки договору, як : а) належна турботливість та б) вигода, що спрямовує виконання договору не лише на підтримання майна у належному стані, а й на отримання певного зиску внаслідок управління ним;

- обґрунтовано визначення поняття кількісних критеріїв майнових і немайнових складників підприємства як єдиного майнового комплексу;

- вірним є висновок дисертантки щодо можливості укладення договору управління майном як безоплатного, коли управитель керується іншими причинами, ніж отримання доходу від виконання дій за цим договором (с. 95 дисертації). Незважаючи на імперативність вимоги законодавця щодо оплатності договору, принцип свободи договору дозволяє сторонам формувати зміст договору на свій розсуд, внаслідок чого може виникнути нова модель договору. Дисертантка цілком слушно зауважує, що в цьому випадку такий договір треба трактувати як непоіменований, до якого можуть застосовуватися окремі положення договору управління майном;

- заслуговує на увагу запропонована авторкою класифікація нематеріальних активів, які входять до складу підприємства як єдиного майнового комплексу, зокрема права інтелектуальної власності, права користування економічними, організаційними та іншими вигодами та гудвіл (с. 42 дисертації);

- авторка обґрунтовує положення щодо розширення змісту поняття «односторонній правочин» і пропонує розглядати заяву однієї зі сторін про продовження строку дії договору управління майном, наслідком якої є пролонгація договору, як односторонній правочин. Таку позицію необхідно підтримати, оскільки вольовий акт, який зумовлює настання правових наслідків, має певні ознаки одностороннього правочину.

- слушним є і твердження дисертантки, що в ЦК України необхідно виокремити особливості договору управління майновим комплексом підприємства, в тому числі предмету, який включає не лише види складників єдиного майнового комплексу підприємства, а й перелік

повноважень управителя щодо вчинення фактичних та юридичних дій з управління.

Дисертації притаманні й інші, не менш цікаві висновки, зроблені в результаті дослідження. Елементи новизни містяться і в обґрунтованих авторкою пропозиціях щодо вдосконалення чинного законодавства, зокрема до ст. 1036 ЦК України, ч.1, ч.2. ст. 1043 ЦК України, виокремлення в ЦК України статті 1037- 1 та статті ст. 1042 - 1 ЦК України «Права управителя єдиним майновим комплексом підприємства».

Повнота викладу основних положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні висновки і теоретичні положення дослідження знайшли відображення у 11 наукових публікаціях, а саме у 4 наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних; одній статті – у зарубіжному науковому періодичному виданні; 6 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані: у *правотворчості* – для удосконалення актів законодавства, що регулюють цивільні відносини у сфері укладення договорів на управління майном, зокрема, договору на управління підприємством як єдиним майновим комплексом; у *науково-дослідній* діяльності – при подальшому дослідженні правової природи відносин, які виникають на підставі договору управління майном; у *навчально-методичній* роботі – при викладанні нормативного курсу «Цивільне право», підготовці навчальних підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Дискусійні положення дисертації та зауваження. Разом з тим, позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що дане дослідження містить низку положень, оцінок, висновків, пропозицій і рекомендацій, які відображають спірні теоретичні позиції , що спонукає до дискусії з цього приводу, а саме:

1. На думку авторки, визначальною передумовою укладення договору управління підприємством як єдиним майновим комплексом є досягнення згоди (консенсусу) (с.185 дисертації). Проте виокремлювати як «визначальну» таку передумову укладення договору на управління підприємством як єдиним майновим комплексом немає підстав, оскільки принцип свободи договору передбачає досягнення домовленості контрагентів при укладенні будь якого цивільно-правового договору.

2. Висвітлюючи питання щодо правових наслідків невиконання або неналежного виконання обов'язків сторін за договором управління підприємством як майновим комплексом, авторка стверджує, що в основі договірної відповідальності лежить волевиявлення сторін, яке базується на нормах закону (с.162 дисертації). Підставою договірної відповідальності є порушення суб'єктивних цивільних прав. Традиційно такі підстави в доктрині пов'язують з протиправністю, шкодою, причинним зв'язком та виною. Авторка слушно зазначає, що специфіка предмету договору управління майном зумовлює потребу при вирішенні питання щодо наслідків порушення договору враховувати і таку обставину, як «очікування визначеного договором результату». Можливо, в цьому контексті необхідно було більш предметно з'ясувати зміст цього поняття та критерії його оцінки. Цікаво також заслухати думку автора щодо доцільності страхування відповідальності управителя майна.

3. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція авторки щодо зміни об'єкту управління. Дисертанткою пропонується нова редакція ст.1285 ЦК України « Управління спадщиною», яка стосується наступних змін: слова « майно, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій» пропонується замінити словами «майно (підприємство як єдиний майновий комплекс, інше нерухоме майно), яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному функціональному стані». Зрозумілою є відданість авторки проблематиці дослідження - управлінню підприємством як майновим

комплексом, проте чи є сенс виводити зі складу управління спадщиною рухоме майно, скажімо худобу, птицю тощо?

4. Авторкою удосконалено «правовий механізм захисту прав та інтересів учасників договірних відносин з управління майновим комплексом підприємства» та зазначено, що «набули подальшого розвитку способи захисту прав та інтересів учасників договірних відносин з управління підприємством як єдиним майновим комплексом». Потребує додаткового уточнення поняття «механізм захисту прав та інтересів учасників договірних відносин » та його співвідношення з поняттям « способи захисту».

5. Дисертантка, втілюючи ідею про необхідність виокремлення в ЦК України особливостей договору управління майновим комплексом підприємства, у тому числі і відносно повноважень управителя щодо вчинення фактичних та юридичних дій з управління, пропонує додати до ЦК України нову ст. 1042 - 1 «Права управителя єдиним майновим комплексом підприємства» і закріпити за управителем одинадцять прав та покласти на нього одинадцять обов'язків (с.122 дисертації.).

З точки зору юридичної техніки чи є доцільною стаття обсягом понад три сторінки, а з огляду на те, що договір управління підприємством як цілісним майновим комплексом різновид договору управління, наскільки обґрунтованою є така деталізація?

Наведені зауваження мають в цілому дискусійний характер. Спірність окремих положень не применшує наукового та практичного значення основної змістової частини дисертації, а також наведених у ній висновків та пропозицій.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота Т.М. Гнатюк «Договір управління підприємством як єдиним майновим комплексом» є завершеною працею в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення, зокрема, науково обґрунтовуються теоретичні положення

регулювання договору управління підприємством як єдиним майновим комплексом. Дисертація відповідає спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Мова дисертації та автореферату є науковою та відповідає вимогам сучасного українського правопису. Автореферат повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації та не містить положень, що не увійшли до основного змісту дисертації.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що за своїм змістом та науковою новизною дисертація «Договір управління підприємством як єдиним майновим комплексом» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка Гнатюк Тетяна Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

24 червня 2020 р.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
проблем приватного права Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України **Ю.О. Заіка**

Підпис Заіки Ю.О. засвідчую
Помічник директора з
організаційно-кадрової роботи
Т.С.